

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки
Кафедра педагогіки та методик навчання

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Оптимізація взаємодії вчителя і учня з особливими освітніми потребами

Виконала студентка групи ПОМ-2
спеціальності 013 Початкова освіта

Гвоздик Надія Вікторівна

Керівник: Антоненко І.Ю.

Рецензент: Сігова Ануш

Нормоконтроль: Антоненко І.Ю.

2024 р.
РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 63 с., 13 таблиць, 10 малюнків в основному тексті, 22 таблиць, 0 малюнків у додатках, 65 джерел, 15 додатків. Основний текст роботи викладено на 63 сторінці.

Об'єкт дослідження – взаємодія вчителя та учня з особливими освітніми потребами.

Предмет дослідження – чинники та шляхи оптимізації взаємодії вчителя та учня з ООП в освітньому процесі.

Мета дослідження: теоретично та емпірично обґрунтувати оптимізацію взаємодії вчителя та учня з особливими освітніми потребами, розробити методичні рекомендації для педагогів щодо покращення умов взаємодії вчителя і учня з особливими освітніми потребами.

Методи дослідження: методи теоретичного дослідження (аналіз наукової літератури, систематизація, узагальнення, порівняння), методи емпіричного дослідження (констатувальний та формувальний етап дослідження, методика «Мотивація до успіху» Т. Елерса, опитувальник для визначення типу мотивації учнів за емпатійними тенденціями (адаптована методика А. Мехрабієна), методика діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса і Р. Даймонда., методика А. Фурмана «Визначення особистісної адаптованості школярів», метематико-статистичний метод (метод кількісного та якісного аналізу даних).

Ефективна взаємодія вчителя і учня з ООП в освітньому процесі є одним з ключових елементів успішного навчання. Стили взаємодії, принципи, методи, засоби та прийоми, якими користується вчитель у взаємодії з учнями з ООП, потребують постійного вдосконалення. Вчителям важливо розуміти, що кожен учень з ООП має свої індивідуальні особливості, які необхідно враховувати для створення комфортних умов для навчання та розвитку.

Взаємодія вчителя і учня з ООП є двостороннім процесом, в якому однакового приймають участь і вчитель, і учень з ООП. Важливо враховувати, що на вчителя покладена більша відповідальність за цей процес, а учні з ООП мають власні потреби у взаємодії, які слід враховувати. Проаналізувавши теоретичне підґрунтя питання взаємодії вчителя і учня з ООП, ми визначили що рівень мотивації та адаптації учня з ООП найбільше впливають на його взаємодію з вчителем. У свою ж чергу, наявність мотивації у вчителя та його адаптація також значно впливає на взаємодію з учнем з ООП.

Варто пам'ятати, що оптимізація взаємодії вчителя і учня з ООП – це системна та комплексна робота, яка вимагає ретельної підготовки та підбору тих шляхів, які будуть ефективними у роботі з учнями з ООП. Тільки обравши для себе правильні шляхи оптимізації взаємодії вчителя і учня з ООП можна організувати ефективне інклюзивне середовище, де кожен учень почуватиме себе впевнено і розкриє весь свій потенціал.

**ВЗАЄМОДІЯ, ОПТИМІЗАЦІЯ, ВЧИТЕЛЬ, УЧЕНЬ З ООП,
МОТИВАЦІЯ, АДАПТАЦІЯ, КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВА РОБОТА,
ДОСЛІДЖЕННЯ, ЧИННИКИ, ШЛЯХИ.**

ВСТУП

Актуальність дослідження. На різних етапах розвитку цивілізованого суспільства зверталася увага на дітей з особливими освітніми потребами. За результатами досліджень Всесвітньої організації охорони здоров'я, які проводились в Україні у 2023 році серед дітей віком від 0 до 18 років, на 19.2% зріс показник інвалідності, порівняно з 2021–2022 роками. Саме така тенденція зростання кількості учнів з ООП підштовхує сучасну систему освіти до оптимізації взаємодії вчителя і учня з особливими освітніми потребами.

Варто зазначити, що навчання у закладах освіти дітей з ООП регламентувалося рядом законодавчих актів та комплексом правил як для самих дітей, так і для закладів освіти та педагогів.

Питання оптимізації взаємодії вчителя і учня з особливими освітніми потребами досліджували безліч українських та зарубіжних педагогів та науковців, такі як Т. Боровисюк, Ю. Бугера, Н. Гевчук, Н. Гуменюк, Е. Данілавічюте, Н. Дідик, Дж. Джонсон, Л. Дрозд, Дж. Ендрюс, К. Ковтонюк, А. Колупаєва, О. Ляска, Л. Малишева, О. Мартинчук, Л. Миськів, Д. Мітчелл, Н. Пшенична, Н. Сидоренко, Н. Софій, О. Таранченко, А. Фаін та інші.

Дотримуючись Конвенції ООН про права дитини, в якій зазначено, що всі діти рівні у своїх правах та мають право на освіту, а також спираючись на Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», важливо зазначити, що з 2015 року у системі освіти України активно почали створювати інклюзивне освітнє середовище, в якому вчитель та учень зможуть налагодити взаємодію для більш ефективного навчання та розвитку дитини з особливими освітніми потребами.

Об'єкт дослідження – взаємодія вчителя та учня з особливими освітніми потребами.

Предмет дослідження – чинники та шляхи оптимізації взаємодії вчителя та учня з ООП в освітньому процесі.

Мета дослідження: теоретично та емпірично обґрунтувати оптимізацію взаємодії вчителя та учня з особливими освітніми потребами, розробити методичні рекомендації для педагогів щодо покращення умов взаємодії вчителя і учня з особливими освітніми потребами.

Виходячи з мети нашого наукового дослідження, ми визначили наступні завдання дослідження:

1. Розкрити зміст, сутність та особливості взаємодії вчителя і учня з ООП в освітньому процесі;
2. Визначити та проаналізувати чинники, які впливають на взаємодію вчителя і учня з ООП;
3. Визначити шляхи оптимізації взаємодії вчителя і учня з ООП, теоретично їх обґрунтувати;
4. Провести емпіричне дослідження проблеми чинників, що впливають на взаємодію вчителя і учня з ООП;
5. Розробити корекційно-розвиткову роботу щодо підвищення рівнів чинників, які впливають на взаємодію вчителів та учнів з ООП, спираючись на результати емпіричного дослідження.
6. Провести повторне емпіричне дослідження з метою уточнення ефективності розробленої корекційно-розвиткової програми.

Методи дослідження: методи теоретичного дослідження (аналіз наукової літератури, систематизація, узагальнення, порівняння), методи емпіричного дослідження (констатувальний та формувальний етап дослідження, методика «Мотивація до успіху» Т. Елерса, опитувальник для визначення типу мотивації учнів за емпатійними тенденціями (адаптована методика А. Мехрабієна), методика діагностики соціально-

психологічної адаптації К. Роджерса і Р. Даймонда., методика А. Фурмана «Визначення особистісної адаптованості школярів», метематико-статистичний метод (метод кількісного та якісного аналізу даних).

Методологічне підґрунтя дослідження:

- питання інклюзивної освіти та забезпечення освітніх потреб осіб з особливими освітніми потребами (Н. Гуменюк, К. Єгорова, О. Мартинчук, А. Колупаєва, М. Порошенко);

- теоретичні засади організації освітнього процесу, стратегій навчання виходячи з індивідуальних можливостей дітей з особливими освітніми потребами (Дж. Дьюї, Е. Данілавічюте, А. Колупаєва, О. Таранченко);

- класифікації та забезпечення освітніх потреб учнів з особливими освітніми потребами (І. Білозерська, В. Бондар, Л. Будяк, Дж. Джонсон, Дж. Ендрюс, А. Колупаєва).

Апробацію результатів дослідження було здійснено на:

1. Міжнародній міждисциплінарній науково-практичній конференції «Педагогіка мистецтва для збереження і розвитку психічного і фізичного здоров'я та культурного зростання особистості впродовж життя»
2. V Міжнародній міждисциплінарній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу»

Структура наукової роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків, 13 таблиць, 10 малюнків в основному тексті, 22 таблиць, 0 малюнків у додатках. Основний текст роботи викладено на 63 сторінці. Загальний обсяг роботи – 100 сторінок.

ВИСНОВКИ

Дослідивши питання оптимізації взаємодії вчителя і учня з ООП, можемо зробити наступні висновки:

1. Проаналізувавши теоретичне підґрунтя вищезазначеного питання, ми розкрили зміст, сутність та особливості взаємодії вчителя і учня з ООП в освітньому процесі, а також визначили стилі та методи їх взаємодії, принципи, на яких будується взаємодія.

2. Досліджуючи питання взаємодії вчителя і учня з ООП, ми визначили та проаналізували чинники, які впливають на їх взаємодію. Основними чинниками є мотивація та адаптація вчителів і учнів, яка прямо впливає на їх взаємодію.

3. Нами були визначені шляхи оптимізації взаємодії вчителя і учня з ООП. До них належить: створення портфолію учня з ООП, дотримання етики спілкування між вчителем і учнем з ООП, надання вичерпної інформації батькам учня з ООП, учням про інклюзивний клас, систематичне проведення практик взаємодії вчителя і учня з ООП, індивідуалізований підхід до навчання. Варто пам'ятати, що оптимізація взаємодії вчителя і учня з ООП – це системна та комплексна робота, яка вимагає ретельної підготовки та підбору тих шляхів, які будуть ефективними у роботі з учнями з ООП.

4. На основі отриманої теоретичної бази питання взаємодії вчителя і учня з ООП, ми провели емпіричне дослідження ЕГ та КГ проблеми чинників, що впливають на їх взаємодію, де визначили, що рівень мотивації вчителів до успіху, переважно, знаходиться на низькому рівні (87,5%) та середньому (12,5%), а результати соціально-педагогічної адаптації ЕГ та КГ, яку ми вивчали за сімома показниками, вказують на те, що вчителі ЕГ та КГ мають низький рівень адаптованості (87,5%), високий рівень дезадаптованості (75%), відсутність брехливості, низький рівень

прийняття себе (25%) та інших (0%), і, навпаки, високий (25%) та середній (56,25%) рівень неприйняття себе; низький рівень емоційного комфорту (62,5%), але, переважно, середній (37,5%) та високий (37,5%) рівень внутрішнього контролю та високий рівень (81,25%) зовнішнього контролю.

Досліджуючи рівень мотивації учнів ЕГ та КГ, ми визначили, що 5 респондентів мають низький рівень мотивації та керуються мотивом уникнення невдачі в своїй діяльності, а це 27,78%; високий рівень, тобто, мотив досягнення успіху, мають 6 респондентів, а це 33,33%; невизначений мотив діяльності, тобто умовно середній рівень, мають 7 респондентів, а це 38,89%. Результатами дослідження адаптації учнів ЕГ та КГ є: групи дезадаптованості, неадаптованості та адаптованості, які мають по 6 респондентів, тобто, по 33,33% на кожну групу.

5. На основі проаналізованої теоретичної літератури та результатів, отриманих, на основі проведеного емпіричного дослідження ЕГ та КГ, ми розробили корекційно-розвиткову роботу засобами тренінгу, для підвищення рівня адаптації та мотивації вчителів і учнів, де вказали характеристику та короткий зміст.

6. Після проведеної корекційно-розвивальної роботи з респондентами ЕГ, ми провели емпіричне дослідження формувального етапу з ЕГ та КГ. В формувальному етапі педагогічного експерименту взяли участь 17 осіб, які показали підвищення результатів за 4 методиками. Більшість респондентів ЕГ має високий та середній рівень адаптації та мотивації, і відсутність низького рівня за тими ж показниками. Респонденти КГ не показали зміни в отриманих результатах. Це вказує на те, що, розроблена нами, корекційно-розвиткова робота є ефективною.

7. Отже, дослідивши теоретичний бік питання оптимізації взаємодії вчителя і учня з ООП та провівши емпіричне дослідження, можемо зробити висновок, що інклюзивна освіта та вивчення питання взаємодії

вчителя і учня з ООП зараз проходять шлях становлення та розвитку. Отримані результати емпіричного дослідження дали нам поштовх до продовження вивчення даного питання.